

Asia: VN/34874/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi kuntalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne kuntien varautumisen yleistä ohjausta ja seurantaa koskevasta muutosehdotuksesta (10 §)

-

Näkemyksenne vaikuttamistoimielinten aloiteoikeutta ja vanhusneuvoston nimeämistä koskevista muutosehdotuksista (26-28 §)

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto (myöhemmin Nuva ry) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä kuntalain muuttamiseksi.

Nuva ry pitää nuorisovaltuustoja koskevan lainsäädännön päivittämistä tarpeellisena. Edellisestä nuorisovaltuustoja koskevasta lakimuutoksesta on kulunut yli kymmenen vuotta ja nykyinen sääntely on osoittautunut liian tulkinnanvaraiseksi. Tämä on johtanut merkittäviin kuntakohtaisiin eroihin nuorisovaltuustojen asemassa ja vaikuttamiskeinoissa.

Esitysluonnoksessa asetetut tavoitteet nuorisovaltuustojen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisesta sekä oikeustilan selkeyttämisestä ovat Nuva ry:n näkemyksen mukaan tarpeellisia. Ehdotettu sääntely ei kuitenkaan toteuta näitä tavoitteita, eikä Nuva ry sen vuoksi kannata esitystä.

Esityksessä ehdotetaan, että ”nuorisovaltuuston aloiteoikeuteen sovelletaan mitä tämän lain 23 §:ssä säädetään aloiteoikeudesta.” Kuten esityksen nykytilan arviossa todetaan, nuorisovaltuustoilla on jo mahdollisuus tehdä kuntalaisaloitteita. Ehdotettu lisäys ei tuo mukanaan uusia vaikuttamiskeinoja, vahvempaa asemaa päätöksenteossa eikä parempaa ennakoitavuutta aloitteiden käsittelyyn. Esitys ei siten paranna nuorisovaltuustojen tosiasiallisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Nuva ry on erityisen huolissaan siitä, että nyt ehdotettu lakikirjaus johtaisi nuorisovaltuustojen aseman heikentymiseen kunnissa, joissa nuorisovaltuustoille on jo myönnetty suora aloiteoikeus. Vaikka säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että nuorisovaltuustolle voidaan jatkossakin

myöntää suora aloiteoikeus hallintosäännössä, tätä ei ole kirjattu lakitekstiin. Esitetyn lainsäädännön pohjalta kuntalaisaloite tulkitaan riittäväksi vaikuttamiskanavaksi nuorisovaltuustoille.

Kokemuksemme perusteella näemme erittäin todennäköisenä, että esitettyä lakikirjausta tultaisiin kunnissa käyttämään nuorisovaltuustojen suoran aloiteoikeuden myöntämistä vastaan, ja jopa jo myönnettyjen suorien aloiteoikeuksien poistamisen perusteena. Tällainen kehitys olisi vastoin esitysluonnoksen tavoitteita, sillä se heikentäisi nuorisovaltuustojen asemaa verrattuna nykytilanteeseen.

Nykytilan arviossa todetaan, että ”Tilanteen selkiyttämiseksi sekä nuorisovaltuuston aseman vahvistamiseksi lakiin olisi perusteltua lisätä säännös, josta nuorisovaltuuston aloiteoikeus kävisi selkeästi ilmi.” Nuva ry on samaa mieltä, mutta tämän toteutumiseksi lakiin tulee kirjata nyt esitetyn sijaan suora aloiteoikeus nuorisovaltuustoille. Suora aloiteoikeus takaa sen, että nuorisovaltuuston aloitteet käsitellään samalla prosessilla, kuin valtuutettujen tekemät aloitteet.

Kuten nykytilan arviossa todetaan, aloiteoikeuden korostaminen nuorisovaltuustojen osalta on tärkeää, sillä alle 18-vuotiailla ei ole äänioikeutta tai vaalikelpoisuutta kuntavaaleissa, eivätkä lapset ja nuoret siten voi vaikuttaa kunnalliseen päätöksentekoon äänestämällä ikäryhmänsä edustajaa valtuustoon. Kuntalaisaloite on tarkoitettu yksittäisille kuntalaisille ja ryhmille, joilla ei ole muuta institutionaalista roolia kunnan päätöksenteossa. Nuorisovaltuusto taas on kuntalain nojalla lakisääteinen vaikuttamistoimielin, jolloin sen vaikuttamiskeinojen tulisi olla rakenteellisesti vahvoja, eikä perustua kuntakohtaisen tulkinnan varassa oleviin menettelyihin. Tästäkin syystä nuorisovaltuustoilla tulisi olla oikeus tehdä aloitteensa suoraan valtuustolle.

Esitystä perustellaan sillä, että sääntelyn täsmentäminen lisäisi tietoisuutta vaikuttamistoimielinten aloiteoikeudesta. Nuva ry katsoo, että haasteena ei ole tiedon puute, vaan merkittävät erot aloitteiden käsittelyprosesseissa. Oikeus kuntalaisaloitteiden tekoon on nuorisovaltuustoilla yleisesti tiedossa, mutta nuorisovaltuustot ovat siitä huolimatta vaatineet itselleen suoraa aloiteoikeutta. Tavoite on myös saavutettu yli puolessa kunnista. Vuoden 2022 nuorisovaltuustoselvityksen mukaan noin 60 prosenttia vastaajista käytti suoraa aloiteoikeutta ja 29 prosenttia teki aloitteita kunnanvaltuutetun kautta. Vain 7 prosenttia vastaajista hyödynsi kuntalaisaloitetta. Tämä osoittaa selvästi, että nuorisovaltuustot kokevat valtuustoon tehtävät aloitteet huomattavasti kuntalaisaloitetta vahvemman vaikuttamiskeinoksi.

Nuva ry näkee, että lakisääteinen suora aloiteoikeus takaisi myös sen, ettei nuorisovaltuutettujen tarvitsisi tehdä aloitteita valtuutettujen kautta saadakseen äänensä kuuluviin. Valtuutetun kautta tehtävät aloitteet haastavat nuorisovaltuustojen puoluepoliittista sitoutumattomuutta. Valtuutetun puolueen tai valtuustoryhmän tavoitteet ohjaavat, mitä aloitteita he tekevät nuorisovaltuustojen puolesta valtuustolle. Lisäksi Nuva ry:lle on näyttäytynyt, että osa valtuutetuista ottaa aloitteet omiin nimiinsä ja kertoo ”kuulleensa nuorisovaltuustoa” sen sijaan, että aloitteiden kerrotaisiin olevan nuorisovaltuuston tekemiä. Tämä voi vääristää valtuutettujen suhtautumista aloitteeseen, ja häivyttää nuorisovaltuustojen tekemän työn merkityksen. Arviomme mukaan lakiesitys tulisi

lisäämään valtuutettujen kautta tehtyjen aloitteiden määrää, joka vaarantaisi yhä enemmän nuorisovaltuustojen riippumatonta asemaa.

Esitysluonnoksessa viitataan hyvään hallintotapaan kuntalaisaloitteiden käsittelyssä. Nuorisovaltuustojen kokemusten perusteella nämä periaatteet eivät kuitenkaan toteudu yhdenmukaisesti kunnissa. Toisin kuin valtuustoaloitteet, kuntalaisaloitteet eivät välttämättä saa laajaa poliittista käsittelyä. Niiden käsittely voi jäädä vähäiseksi, ne saatetaan käsitellä harvoin tai tuoda ainoastaan tiedoksi. Käytännöt vaihtelevat merkittävästi kuntien välillä, mikä heikentää aloitteiden ennakoitavuutta, näkyvyyttä ja vaikuttavuutta.

Esitämme, että nyt tehdyn esityksen sijaan lain pykälään 26 lisätään kirjaus: "Nuorisovaltuustojen aloiteoikeuteen sovelletaan samaa käytäntöä, kuin valtuutettujen aloitteisiin" tai "Nuorisovaltuustoilla on suora aloiteoikeus, eli aloiteoikeuteen sovelletaan samaa käytäntöä, kuin valtuutettujen aloitteisiin".

Näkemyksenne konserniohjetta koskevasta muutosehdotuksesta (47 §)

-

Näkemyksenne kirjanpitoa ja toimintakertomusta koskevista muutosehdotuksista (112 ja 115 §)

-

Näkemyksenne esitysluonnoksen vaikutusarvioinneista

Perustelumuistion pääasialliset vaikutukset ovat ristiriitaisia. Perustelumuistiossa todetaan seuraavaa:

"Esityksen arvioidaan vahvistavan kunnan nuorisovaltuuston, vanhusneuvoston ja vammaisneuvoston osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, koska niille kuuluva aloiteoikeus kirjattaisiin selkeästi lakiin. Sääntelyn täsmentäminen voisi lisätä tietoisuutta vaikuttamistoimielinten aloiteoikeudesta ja siten jossain määrin lisätä kunnissa tehtävien aloitteiden määrää. Tämän seurauksena esitys voi välillisesti lisätä aloitteiden käsittelystä kunnille aiheutuvaa hallinnollista työtä. Koska vaikuttamistoimielimillä on kuitenkin ollut mahdollisuus tehdä kuntalaisaloitteita jo nykyisen lain nojalla, esityksellä ei arvioida olevan merkittävää vaikutusta kunnissa tehtävien aloitteiden määrään, eikä siten kunnille aiheutuvaan hallinnollisen työn määrään." Nuva ry kyseenalaistaa, miten esityksen katsotaan tuovan nuorille tärkeitä asioita ja kehittämisehdotuksia useammin kuntien viranomaisten tietoon, jos sen ei katsota lisäävän tehtävien aloitteiden määrää. Lisäksi Nuva ry toivoisi selvennystä sille, katsotaanko esityksen lisäävän aloitteiden määrää, vai ei.

Nuva ry ymmärtää, ettei kuntien hallinnollista taakkaa haluta lisätä, ja että norminpurku on hallitukselle olennainen tavoite tällä hallituskaudella. Hallinnollisen työn määrä ei kuitenkaan saa olla peruste nuorten vaikuttamisoikeuksien tason heikennykselle. Lisäksi Nuva ry katsoo, että suora aloiteoikeus vähentäisi tulkintaeroja käytännöistä, sekä poistaisi eriävät käytännöt kunnista suoran

aloiteoikeuden ja kuntalaisaloitteen osalta. Nuva ry arvioi lakisääteisen suoran aloiteoikeuden selkeyttävän ja keventävän kuntien hallinnollista työtä pidemmällä aikavälillä.

Lisäksi näemme, että nuorten oikeus osallistua on vahvasti turvattu oikeus, joka menee aina etusijalle, kun se asetetaan vastakkain hallinnollisen työn kanssa. Nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia ei ole mahdollista lisätä ilman, että myös hallinnollinen työ hieman lisääntyy. Tämä on mielestämme kohtuullinen hinta siitä, että nuorten ääni yhteiskunnassa vahvistuu.

Nuorisovaltuustojen oikeuksien tulkinnanvaraisuus ja alueelliset erot aiheuttavat ylimääräistä työtä sekä nuorisovaltuustoille, että kuntien viranhaltijoille ja päättäjille. Nuorisovaltuustot käyttävät merkittävän määrän resursseja omien oikeuksiensa edistämiseen, kuten suoran aloiteoikeuden saavuttamiseen. Prosessi käydään pahimmillaan useita kertoja samassa kunnassa, jos aloite ei ensimmäisellä kerralla mene läpi, tai jo saavutettuja oikeuksia poistetaan ja nuoret vaativat niitä takaisin. Nuva ry:n mielestä tämä on harmillista, sillä oikeuksien ajamiseen käytetty aika on aina pois muusta nuorten asioihin liittyvästä vaikuttamisesta. Selkeät, valtakunnalliset lakisääteiset oikeudet, kuten nuorisovaltuustojen suora aloiteoikeus, varmistaisi nuorisovaltuustojen tasavertaiset vaikuttamismahdollisuudet mutta myös sen, että nuorisovaltuustot voisivat työssään keskittyä nuorten asioiden edistämiseen, ei vain jatkuvaan omista oikeuksista taisteleamiseen.

Muut huomionne esitysluonnoksesta

Osa hyvää valmisteluprosessia on, että asiantuntijoita ja sidosryhmiä kuullaan valmistelun aikana. Nuva ry näkee valitettavana, että meitä kuullaan vasta lausuntokierroksella, koska olisimme mielellämme tuoneet näkemyksenne suorasta aloiteoikeudesta ja nuorisovaltuustojen tilanteesta esille jo valmisteluvaiheessa.

Hallitusohjelmaan on kirjattu, että ”Hallitus edistää nuorten osallisuutta ja alueellista yhdenvertaisuutta muun muassa vahvistamalla nuorisovaltuustojen asemaa kunnissa ja hyvinvointialueilla”. Nykyisellään lakiesitys ei ole toteuttamassa hallitusohjelman kirjauksen tavoitteita. Lakiesitystä ei siis voi perustella hallitusohjelmakirjauksella, ja hallitusohjelmakirjaus jää edelleen toteuttamatta, vaikka tämä uudistus toteutusikin esityksen mukaisesti.

Kokkonen Halla
Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto ry